

ביאורים

בני ישראל היו משועבדים במצרים בצורה גורפת, שנגעה לכל הרבדים של זהות האדם שהזכרנו ביום הקודם (גוף, נפש, אדם, אומה). כנגד כל הרבדים הללו של השעבוד נאמרו ארבע לשונות של גאולה.

שעבוד הגוף של בני ישראל התבטא בעבודה קשה ומייגעת, המתישה את הגוף. על כך נאמרה לשון הגאולה: "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים" [שמות ו, ו].

שעבוד הנפש היה בחוסר מנוחה ובצורך של תזווה מתמדת. העבודה הבלתי פוסקת מהווה קושי נפשי יותר מאשר קושי גופני. בנוסף לכך, יכולת התנועה והעבודה היא דבר המבטא את נפש האדם וחייו, ולכן התנועה והעבודה הבלתי פוסקות מעידות על שעבוד הנפש. על כך נאמרה לשון הגאולה: "והצלתני אתכם מעבדתם" [שם].

בגלל חוזק ועוצמת השעבוד נמנע מעם ישראל לבטא את מהותם. מהותו (=הצורה) של האדם לא הייתה יכולה לבוא לידי ביטוי ומשמעות. אדם הנמצא תחת רשותו של אדם אחר אינו אדון לעצמו, לממש את רצונותיו ושאיפותיו. מצב כזה הוא מצב של שעבוד על הרובד של האנושיות. המהרה"ל מזכיר כאן (בדומה לנאמר ביום הקודם) שמהותו המיוחדת והאישית של האדם מתבטאת בשם שלו, בשם העצמי שלו (ולא בשם שאחרים מכנים אותו בו). לכן, גם בגאולה ישראל הקב"ה התגלה בשם 'הוי"ה', כיוון שהוא מבטא את הימצאותו ה' מצד עצמו, ולא מצד התגלותו בעולם (ההתגלות בשם 'אלוהים'). על כך נאמרה לשון הגאולה: "והצלתני אתכם בפרוע נטויה" [שם]. הזרוע הנטויה מבטאת חוזק ועצמה, שהם מבטאים עמידה עצמאית.

גם מצד הרובד הלאומי, כמובן, הם היו בשעבוד - הרי כל עם ישראל היה משועבד. ועל כך נאמרה לשון הגאולה: "ולקחתי אתכם לי לעם".

נסכם: מצב השעבוד הוא מצב שבו האדם אינו נאמן לעצמיותו, למהותו הפנימית הייחודית. כאשר בני ישראל נלחמו ונאבקו לשמור על ארבעת הרבדים של זהותם ופנימיותם - הם זכו להיגאל גאולה שלמה, שאפשרה להם עוד יותר לממש את זהותם האמיתית.

הרחבות

• מהי חירות

והצורה הוא ראוי לעמוד בעצמו. הרב קוק מבאר מהי חירות: "ההבדל שבין העבד ובן החורין, איננו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר, וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהיפוך, בן חורין שרוחו הוא רוח של עבד. החירות הצביונית היא אותה הרוח הנשאה, שהאדם וכן העם בכלל מתרומם על ידה, להיות נאמן להעצמיות הפנימית שלו, להתכונה הנפשית של צלם אלקים אשר בקרבו, ובתכונה כזאת אפשר לו להרגיש את חייו בתור חיים מגמתיים שהם שוים את ערכם. מה שאין כן בבעל הרוח של העבדות, שלעולם אין תוכן חייו והרגשתו מעורים בתכונתו הנפשית העצמית כי אם במה שהוא יפה וטוב אצל האחר השולט עליו איזה שליטה שהיא, בין שהיא רשמית בין שהיא מוסרית, במה שאותו האחר מוצא שהוא יפה ושהוא טוב" [מאמרי ראה, 103]. מקובל להסביר את המושג חירות כשחורו, כחופש, אדם ללא אדון או מסגרות שכובלות אותו. כלומר, ההבדל היחיד בין בן חורין לעבד הוא האם האדם משועבד או לא. הרב קוק מחדש שההבדל אינו חיצוני אלא פנימי: אדם אשר פועל לפי מה שאחרים אומרים, אדם שכל החלטותיו משועבדות לאחרים - הרי הוא כעבד. לעומת זאת, אדם הפועל על פי העצמיות שלו, על פי המגמה המתאימה לו, הוא בן חורין.

וְכַאֲשֶׁר תִּבְיִן דְּבַרֵי חֲכָמָה, כִּי אֵלֹו אַרְבַּעַה דְּבָרִים כְּנִגְדָם בְּאִים אַרְבַּע לְשׁונוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ מִשְׁעֻבְדִים בְּמִצְרַיִם הָיוּ מִשְׁעֻבְדִים בְּכָל חֲלָקֵיהֶם, וְכִנְגַד הוֹצֵאת שְׁעֻבֹד גּוֹפִם אֹמֵר (שְׁמוֹת ו, ו): וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם, כִּי הַסִּבָּל הוּא לְגוֹף פְּאֶשֶׁר נֹתְנִים עָלָיו מִשָּׂא, וְלִפְיֶךָ אָמַר: מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם. וְדָבָר זֶה יְדוּעַ, כִּי הַגּוֹף הוּא נוֹשֵׂא הַמִּשָּׂא, וְלִפְיֶךָ הַחֲמוֹר שֶׁהוּא בְּעַל חֲמוֹר נוֹשֵׂא מִשָּׂא גְדוֹל. וְרַב הַעֲבוּדָה אֵינֹו תוֹלָה בְּגוֹף רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְכִנְגַד זֶה אָמַר (שֵׁם): וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִעֲבוּדְתֶם, רְצָה לֹמַר: רַבּוּי הַעֲבוּדָה, שֶׁלֹא הָיָה מִנּוּחַ לְנֶפֶשׁ מִחֲמַת רַבּוּי הַעֲבוּדָה, וְהָיָה הַנֶּפֶשׁ צְרִיכָה תְּמִיד לְהִיּוֹת בְּתַנּוּעָה, וְהַתְּנוּעָה שִׁיף לְנֶפֶשׁ. וְכִנְגַד הַצּוּרָה אֹמֵר (שֵׁם): וְגֻאֲלַתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה, וְכָבֵד הַתְּבָאָר כִּי פֶלַעַם עֹמֵד בְּעֶצְמוֹ, וְאִם לֹא כֵן הוּא מְקַרָּה, שֶׁאֵין מְקַרָּה עֹמֵד בְּעֶצְמוֹ, וְהַצּוּרָה הוּא רְאוּי לְעֹמֵד בְּעֶצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ עֹמְדִים בְּרִשׁוֹת אַחֲרֵים וְלֹא הָיוּ עֹמְדִים בְּעֶצְמָם, הָיָה בְּטוֹל צוּרְתָן שֶׁלָּהֶם שֶׁעָלְיָה מוֹרָה הַשֶּׁם הַעֲצָמִי. וְכָבֵד הַתְּבָאָר מִזָּה גַם כֵּן לְמַעַלָּה אֲצֵל: ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁלְּחַנֵּי אֱלֵיכֶם, שֶׁלְּכֹף הַזְּכִיר שֶׁם הַמֵּיּוּחַד, לְפִי שֶׁבְּשֵׁם הַעֲצָם הֵם נִגְאָלִים לְפִי שֶׁאֵין שֶׁם הַעֲצָם נִסְמָךְ, וּמִצַּד שֶׁם הַעֲצָם רְאוּי גְאֻלָּה. וְכִנְגַד הַרְבִּיעִי נֹאמַר (שֵׁם): וְלִקַּחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעַם, וְהוּא מְבָאָר. לְכֵן תִּדְעַ כִּי עֲנִין זֶה בְּרוּר וּפְשׁוּט, וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲכָמָה יֵדַע לְהַבִּין דְּבַרֵי חֲכָמָה, וְיֵדַע שֶׁדְּבָרִים אֵלֹו דְּבָרִים בְּרוּרִים.

[נסמך - מתחבר למשהו, אלא עומד בעצמו.]